

LEFWERNEBESKRIVNINGAR ÖFVER KONGÄLVS STADS FRAMLEDNE KYRKOHERDAR IFRAN
REFORMATIONEN TIL NÄRWARANDE TIDER, FRAMGIFNA AF

Severin Jacobsson Ström

Adjunct i Lundby och Wättle härad.

Företal.

Såsom förtrogna af mina så kallade Historiska Härar låter iag nu, thessa andliga stridsmän aldräförst framtäga. The hafwa under sin lefnad förtient sig et wackert anseende både hos höga som låga, bland hwilka the med sådan anständighet upfört sig, at the flesta af them förwärfvat sig allis både wördnad och kärlek. Efterwerlden, som långt för thetta lemnat them uti glömskans mörker, torde wid ankomsten mottaga them med helt upmärksamma ögon, och någon mindre betänkt kunde åter ohemult angripa them, som thet skiedde med kyrkoherdarna uti Karreby. Iag lägger mig ei heller ut för them, om något kan med grund mot them anföras; men skulle en kitslig penna, som har mer förråd på otidigheter än sanningar och skriver innan hans anföran täcker med hvad skäl han sina inkast bestyrka skal, hwäses til wanfrugdande, må han hafwa mig ursäktad, om iag, för et för dierft upförande, bemöter honom på ett sätt, som omständigheterna förtienar. Fram för andra äger iag rätt, at oklandrad skrifa uti thetta ämne; emedan iag äger then säkraste kunskap någon kan framwisa om forna hwälfningar på orten. Ty utan at omröra andrahandskrifter uti hwarjehanda saker, begynte Superintendenten ock kyrkoherden, Herr Pehr Ström uti Kongälf, redan 1634 at arbeta på en kyrkohistoria öfver Bohuslän, hwilken ifrån hans infallande död fortsattes af hans son, kyrkoherden i Karreby Herr Severin Petri Ström, och thetta nyttiga wärk has säkert under min wärd, at ingen kan sättia ortens Historia uti klarare lius, än omtalta arbete. Hvad the antingen hört af sina förfäder, som före och med them lefwat, eller sielfva äskådat med egna ögon, thet hafver the upskrifwit för efterwerlden. The kunde jämwäl under sin lefnad få et fulkomligare begrepp angående tilståndet uti nyss förflutna mannaminnen; hälst tilgång gafs ännu, at rådgöra sig med gamla documenter och handlingar, hwilken förmån uphörde så snart Bohus Fästning lefwerades uti the swänskes händer, då alla handlingar förut bortfördes af the danske. Fästningen blef therigenom utblottad på documenter at nu allena finnes en förteckning utan årtal på the danska Länsherrarnas eller Slottsherrarnas namn, och et flyttningsbref för Kongälvs stad under fästningen, när gamla Konghella afbränt wid Castellaegården. Gamla Kongahellas hastiga förstöring bidrog ei heller litet til thet närwarande mörker uti Historien, genom hwilkens undergång the raraste fornheter förskingrades i rök; at förtiga Gouvernementets flyttande ifrån Kongälf til Götheborg, wid hwilken ändring många angelägna handlingar förkommo, och en

del råkade uti en villervalla af oreda, at näpeligen någon tager sig then mödan genomleta them, och än mindre kan någon bringa theras innehåld uti riktig ordning. När iag therföre framgifver bemälte arbetsamme mäppers författningar uti thetta för andra aldeles obekanta ämnen, tycker iag mig hafva fulbordat en skyldighet som mig åligger med all möjelig sorgfällighet wärkställa, och therjämte tient ei allena thet almänna, utan i synnerhet orten, hwilken genom sådant mit företagande för upplysning om forna tilstånd, och the swära äfwentyr, som theras förfäder genomwandrat. En wälsinnad mottagare thet nöjer, ugene wrångeris skader mig intet änskönt han winlade sig wända up och ned på hela förloppet. Jag hoppas til prika försvara både förtropparna, och the eftertdågende Historiska Härarna, hwilka torde blifwa anseeligare än några om ortens beskaffenhet uti et Historiskt mörker sit-tiande, kan sig föreställa. Här får iag afbryta min talan, af fruktan, at förberedelsen eljest växer mot min wilja, och begifver mig til sielfwa ämnet.

.....

Min notering:

Det skulle föra alltför långt att transkribera alla paragraferna med forna prästmän i Kungälv utan nöjer mig med de avsnitt som är relevanta i vårt fall.

.....

Paragraf 4.

Herr Holigerus Ovenii, eller Holger Aageson trädde här uppå til Pastorate år 1609, och förde ther herdestafwen til 1632 then 5 december, td han lemnade thetta timeliga. Uti Halland och Onsala föddes han af föräldrar som både besutto stora rikedomar, och stodo uti főtwantskap med en förnäm och herre uti Skåne, wid namn Herr Lars Galt. Wid föräldrarnas död, kom han efter theras anstaltande, at updragas hos samme adelsman, med hans barn. Han fölgde på alla utomländska resor, och gjorde i ungdomen the framsteg uti studier och språkkundskaper, at han ansågs bland the snällaste ämnen både uti vetenskaper och annan witterhet. På thenna familiens förord, kallades han sedan til slättsprädikant på Bohus af Gouverneuren och Commendanten Steno Maltesson, hwilken herre war honom stadigt bewägen, och uträttade genom sit bemedlande hos öfverheten, at han wid ledighe-ten uti gamla Konghell blef befordrad til pastor therstädes. Nästan i trenne år hade han förrättat thetta ämbete, när Kongahellas undergång inföll, af en hop swänska tropper, som kommo tdåande öfver Hisingen ifrån Lerjesidan, hwarest en brygga til folks öfvergång war uti godt stånd, och sköflade icke allena i största hastighet staden, hwilken bestod af en myckenhet rika invånare, utan upbrände

del råkade uti en villervalla af oreda, at näpeligen någon tager sig then mödan genomleta them, och än mindre kan någon bringa thesas innehåld uti riktig ordning. När iag therföre framgifver bemälte arbetsamme männens författningar uti thetta för andra aldeles obekanta ämnen, tycker iag mig hafva fulbordat en skyldighet som mig åligger med all mögelig sorgfällighet wärkställa, och therjämte tient ei allena thet almäna, utan i synnerhet orten, hwilken genom sådant mit företagande för uplysning om forna tilstånd, och the swära äfwentyr, som thesas förfäder genomwandrat. En wälsinnad mottagare thet nöjer, ugene wrångeris skader mig intet. änskönt han winlade sig wända up och ned på hela förloppet. Jag hoppas til prika försvara både förtropparna, och the eftertågande Historiska Härarna, hwilka torde blifwa anseeligare än några om ortens beskaffenhet uti et Historiskt mörker sittande, kan sig föreställa. Här får iag afbryta min talan, af fruktan, at förberedelsen eljest växer mot min wilja, och begifver mig til sielfva ämnet.

.....

Min notering:

Det skulle föra alltför långt att transkribera alla paragraferna med forna prästmän i Kungälv utan nöjer mig med de avsnitt som är relevanta i vårt fall.

.....

Paragraf 4.

Herr Holigerus Ovenii, eller Holger Aageson trädde här uppå til Pastorate år 1609, och förde ther herdestafwen til 1632 then 5 december, då han lemnade thetta timeliga. Uti Halland och Onsala föddes han af föräldrar som både besutto stora rikedomar, och stodo uti fötwantskap med en förnäm och herre uti Skåne, wid namn Herr Lars Galt. Wid föräldrarnas död, kom han efter thesas anstaltande, at updragas hos samme adelsman, med hans barn. Han fölgde på alla utomländska resor, och gjorde i ungdomen the framsteg uti studier och språkkundskaper, at han ansågs bland the snällaste ämnen både uti vetenskaper och annan witterhet. På thenna familiens förord, kallades han sedan til slottsprädikant på Bohus af Gouverneuren och Commendanten Steno Maltesson, hwilken herre war honom stadiggt bewägen, och uträttade genom sit bemedlande hos öfverheten, at han wid ledigheten uti gamla Konghell blef befördrad til pastor therstädes. Nästan i trenne år hade han förrättat thetta ämbete, när Kongahellas undergång inföll, af en hop swänska tropper, som kommo tågande öfver Hisingen ifrån Lerjesidan, hwarest en brygga til folks öfvergång war uti godt stånd, och sköflade icke allena i största hastighet staden, hwilken bestod af en myckenhet rika invånare, utan upbrände

strax efter et sådant förhållande, alla enskilda och Publika hus, at han med tårar i ögonen åskådade then präcktiga kyrkans i aska lägande, til hwilkens prydnad konungarna användt stora penningasummor, och Historici bewärdigat med omtalande uti sina skrifter. Emot thetta wäld woro dock inga tilräkeliga anstalter! ty thet swänska krigsfolket räknades wid sin ankomst större til antalet än någon kunnat föreställa sig. Man kunde ei heller hwarken med bön eller mot stånd undgå theras wreda upsåt. Stadsfolket utsläckte elden, och the swänske uptände honom på flera ställen igen, at the nödgades öfvergifwa alt uti fiendens händer, riktade sig af theras ägodelar, och förwandlade the flästes förmögenhet uti en usel fattigdom. Efter thenna fiendeliga framfart skingrades invånarna hit och thit, och prästen uppehölt sig på Tega prästgård, intet långt från Ytterby kyrka, i hopp om bättre tider, them han ock uplevde. Om trenne års förlopp tilföll honom mycket besvär med en annans kyrkas uppbyggande uti Nya Kongälf, som efter kongelig befallning skulle anläggas på the så kallade tomterna, tätt under Bohus Fästning, men medel ther til insamlades af gifmilda händer, som någorlunda ersatte hwad invånarna af then nya tilämnade staden intet kunde ärlägga af brist på sådana förnödenheter (NB) så kom thet i början af bygnaden at åter något dröja. Alla hinder blef wo så småningom af wägen rögda, och hon want sit ändamål, at folket kunde begynna hålla gudstienst i the nya kyrkan år 1616. En slik omsorg drog han om Scholans och hospitalets uppsättande, och som honom oförmödligen tilskyndades et stort arb, använde han mycket af egna penningar til thetta berömliga ärendets utförande. Hwad thenne förtiente prästman förlorade wid gamla Konghellas afbrännande, ärsattes honom rikeligen, utom thet ~~berömliga~~ arfwet, af en hop danskt krigsfolk som på följande winter blef förlagdt uti Bohuslän i winterkvarter. När Konung Christian then fierde i Danmark hade år 1612 intaget gamla Elfsborg förlades en del af hans tyska folk uti Ytterby och then Konghellska tracten öfver wintern. Som nu prästen var mächtig thet tyska språket, betiente han them efter sin konungs befallning med prädikande, skrifftande och begrafningar. Genom sådant tilföll honom en myckenhet penningar af soldaterna, at han wid tneras bortresa skattades som förmögen. Han sprade them ei heller hwarken för sina fattiga åhörare, eller the andra behoven, som jag tidigare rikligen har nämnt. Denna hans frikostighet han så ådagalade minskade dock intet hans förmögenhet, utan förökte then samma til en högd, som satte honom i stånd köpa gods och gårdar, sina afkomlingar til hugnad wid hans infallande död. Hans doter Inger, hwilken gifte sig med kyrkoherden i Torsby, Herr Olaus Erici, tilskyndades genom the andras tidiga död störat delen af kwarldtenskapen, thet hennes nedstigande arfwingar wetat använda til sin fördel alt in til våra tider.

Uti sit lysande uti lefwernet och andra egenskaper steg han ock uti anse-
ende hos prästerskapet, at thet 1626 utwalde honom til Prost uti Elfssyssell Con-
tract, hwilket han med heder förwaltade under sin återstående lefnad, och älska-
des med et almänt tycke, at hans död ansågs såsom en bedröfwlig skickelse.

.....

NB.

Konghella hade tilförnom utstått härjande, sköflande och brännande, såsom
1563 och 1565 af Grefwe Pehr Brahe, åter 1565 af Ifvar Månsson Stiernkors,
och flera gånger innan varit nära sin undergång, och har sedan then tiden
endast hafft få invånare.

Paragraf 5.

Then förlust staden och tilhöriga församlingar lidit af prosten Herr Holgers frånfälle, sökte the ersätta med någon wärdig man i hans ställe. Och föllo med sit val på vice pastoren Herr Pehr Ström uti Hiertum, som under kyrkoherdens Herr Jacob Wackens höga ålderdom och sjuklighet redan förestått the församlingar uti 6 år, med försäkran om tilträde vid yppande tilfälle. Så snart staden och menigheten utnämnt honom til efterträdare, utwätkade hans fader, Borgmästaren Herr Severin Ström (NB), hos gouverneuren och slottsherren, Herr Corfitz Ulfelt at han meddelade honom sin fulmakt eller stadsfästelse bref på Kongelofs Pastorat hwilken finnes noga skrifven på Bohus then 13 januari 1633. Wid tilträdet öfverhopades han strax med mycket bryderi och omsorg för then under bygnad warande stadskyrkan, med hwilken han hant så wida, at han med orgelwärk, prädikstol, altartafla trätorn med tvenne klåkor uti och rummens invärtes prydnad blef fullkomligen färdig 1638, och invigdes af honom långfredagen samma år, då han efter kyrkan uti gamla Konghella bekom namnet af Christi Kors Kyrka, hwilket hennes bygnad äfven liknade. Til namn och skepnad kom hon öfverens med sin aflidna moder, men uti hwad som lidat til prydnad och husfolk, tycktes hon få någorlunda ärsättning genom Röbosoknens inlemmande med stadsförsamlingen. Af ålder war en träkyrka upbyggd wid Färgestaden för inwånarne af then lilla församlingen, som ifrån Bohus Fästnings anläggande betienats af slottsprästen, och har intil en kyrkogård eller begravningsställe therstädes. Thenna utdömdes til en understöd för stadskyrkans upbyggande, och folket befaltes af vederbörande öfverhet, at ärkänna stadens präster för sina siälasörjare. Genom thenna tilökning, huru obehaglig hon i början föreföll Röbosoknens invånare, hade både kyrkan och prästman vunnit til inkomster. Theras träkyrka måste dock intet nedrifwas, innan the swänske uti Hannibalska feiden 1645 upbrände henne, wid thet tilfället the drifvit honom med sina 12000 män tillbaka ifrån Lerje in i fästningen och sedan belägrade honom ifrån högderna wid then så kallade Färgestaden. Then nyligen anlagda staden tog ei liten skada af sådana mäktiga fiender, hwilka sprutade idel eldkulor ifrån sig, Kyrkan war uti en wädelig belägenhet, som hotade henne med undergång, och kyrkoherden miste hus med annan ägendom at han i hastighet måste för sin räddning flygta til Tega prästegård med litet eller intet af thet förråd han tilförne ägt en stor myckenhet. När faran war öfver, infunno sig åter både han och thet flygtande folket i staden, huarest alla mottogos til then lidne skadans botande. Therefter lefvde folket på orten uti en någorlunda stilla rolighet intil år 1658, då hela länet afträdde til Swänska kronan. Riksrådet och Gouverneuren, Herr Baron Harald Stake, som af sin Krona blef försedd med en fullkomlig makt, at göra och låta efter omständigheterna, måste wid sin ankomst til

Bohus Fästning ärfara, huru alt til lifsförnödenheter, och andra tilhörigheter saknades på thet nya bostället. På hans föreställningar om fästningens utblåtade tilstånd gjorde borgerskapet stora lefveranser af allahanda matvaror til garnizonen, och prästen med twänne rika handlanden lät til samma behof affölja 400 tunnor spannmål. Thetta steg förwärfvade honom förtroende hos riksrådet, som dagen thepå bewärdigade på sin konungs wägnar honom med namn och heder af superintendent (NB) och utwätkade hos Hans Majestet, Konung Carl Gustaf, et första ledigt blifvande pastorat skulle honom til praebende underläggas. Samma år afled kyrkoherden i Solberga, Herr Rasmus Hansson, som blef sin faders efterträdare i gället år 1657, och är utelemnad uti prosten Herr Johan Ödmans beskrifning öfver Bohuslän, ty superintendenten och kyrkoherden uti Kongälf försågs med fullmakt på bemälta Solberga pastorat, och innehade thet som praebende i 4 år (NB) Herr Frantz Wandalin, huars fader Herr Johan Wandalin, bestridde härads hövdingämbetet uti Söderhärad, eller war thet domare, som the norske talat, förestod pastoratet under then tiden, mot 300 slätta daler afgift til innehafvaren: men när församlingarna anhöllo om sin egna präst, och Karreby Pastorats konungstionde såsom vederlag för Solberga Pastorat blef honom tillerkänt.

.....

NB. Häruppå bekom han sedermera stadsfästelse af Konungen sielf under thes tid i Götheborg, och skulle af mig införas, om rum i Magasinet thet til war.

.....

Min notering:

Paragraf 6.

Under the häftigaste krigsrörelse utvaldes här uppå Herr Henrik Tolsonius til kyrkoherde uti Kongelf. Han är en son til handelsmannen Tolle Guddesson ~~ther~~städes, och hade kyrkoherden i Skede (Skee) Herr Pehr Tolsonius til sin äldre broder. Uti thenna skadens Schola inövades han i början til studier, then han sedan fortsatte wid Academien uti Köpenhamn med sådan framgång, at han wid sin hemkomst år 1671 förordnades til Comminister och Rector uti Kongelf, hvilka ämbeten bestriddes vid äldre tider af en man i stadsförsamlingen, som uti förevarande omständigheter, och för thess kringspridande til åtskilliga orter, räknades liten, helst några få borgare här öfverblefvo efter eldars framfarande, förrättade sina heliga öfningar hwad then offentliga gudstiensten widkommer, i garnizonens kyrka på Bohus Fästning, och kunde för sina många bedröfweliga tillfälligheter så litet lida brist på himmelsk tröst, som theras dagliga swårigheter ökades, och hade et ännu widlöftigare utseende. At til fredsställa sina begynnande sinnen uti thenna angelägnaste nödwändigheter, kommo the öfverens med the öfriga församlingarna om en kyrkoherdes tillsättande, och utnämnde på waldagen enhälligt Herr Henrik Tolsonius, hwilken af höga wederbörande stadsfästades uti Pastoratet med wanlig fulmakt, och inställdes uti församlingarna af Biskopen i Götheborg Herr Magister Lars Billich på 10 söndagen efter Trinitatis 1677. Man föregifver at Biskopen har hållit et til thetta tilfället lämpeligt tal med en styrka, at alla församlingarnas ledamöter, som infunnit sig uti Bohusiska kyrkan blifvit af til tårar rörda, och många, när han anförde theras tryckande omständigheter, bortsvimmade af sorg. Thet är ei heller at undra öfver, om man allena öfverwäger menniskans swaghet uti motgången, och hwad Guds ande sielf förkunnar om theras förhållande, tå han säger: när bedröfwelsen är å färde, tå söker man tig, och när tu tuktar them, tå ropar the med ångslan. Men thenna högtidlighet hade näpeligen skridit til sin ända, innan et falskt rykte framträdde som förkunnade, at Herr Kyrkoherden Tolsonius stod i förbindelse med fienden, och gaf honom wid handen fästningens tilstånd med flera anstalter til hennes försvar i framtiden. Huru ädelmodigt sinne han hade, som war wida skilt ifrån sådan nedriga stegs tagande, uträttade dock misstanken af thenna updiktade tilmätning, at här förböds slotspastorn, och vid årets slut afsattes han aldeles ifrån ämbetet. Therefter satt han någon tid utan syssla, och torde i then bullersamma tiderna intet nämna et ord om sin oskyldighet; men när kyrkoherden uti Uddevalla, Herr Jöns Colstrup, följde sin Patron Ståthållaren Gyldenlöwe til Norge, yppades tydeligen hwilka präster han hade at anse för sin wän, och sedan andra omständigheter witnade om hans oskyldiga lidande, bekom han 1678 kort före jul fulmakt på Spe-